

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 7. МАЈА 1877.

ГОДИНА VI.

ПОЗОРИШТЕ

БРОЈ 24.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ

Излази свака о дану сваке представе на по тавака. — Стои за Нови Сад 40, а на страну 60 н. месечно. — Претплатата се шаље Корнелу Јовановићу, који се из љубави према позоришту примно да разазиље овај лист.

ПИСМА О ГЛУМАЧКОЈ УМЕТНОСТИ.

II.

У првом писму изложио сам ти пуне предуслове, а сад ћу одмах прећи на проучавање улога, и како их ваља схватити. Запитај се, кад изабереш или добијеш какву улогу, шта жељиш највећима? Сигурно то, да приказом те улоге пробудиш највећу образоване публике, и да је задовољиш, те да тако стечеш одобравања. Добро, али како ћеш да постигнеш ту цел, за којом толики са мање или више успеха, а по неки целог свог века узалуд теже? Можда тиме, што ћеш се тако рећи ујубити у све поједине прте карактера своје улоге, да ти ни једна не умакне, па да их верно и природно схватиш и прикажеш? То је, истина, добра наука; али она каже само оно, што се разуме по себи, у њојзи неманичега неистинитог, али нам пружа сувише мало, те је по томе, као што ја мислим, од незнатне користи. Тако стоји ствар од прилике и са опоменама школској деци, да буду вредна, уредна и пажљива, и да размишљају о својим задаћама, а овамо им се не каже, како ће управо да „размишљају“, тако да и они, који су доиста вољни да прибаве себи пomenуте врлине, не знају којим ће начином то да постигну. Ми ћемо се овако изразити: Ко хоће своју улогу добро да схвати (а схватање је представа у мислима), тај се мора пре свега чувати, да не буде досадан и да се не размеће. Ко обиђе те обичне стene многих уметника и писаца, тај је прилично одмакао на путу к својој цели, у колико се није бојати опасности, да ће већ у самом почетку све покварити. Ништа није несносније од досадна брњавца, досадне књиге, досадне слике, досадног глумца. Брњавцу се често може човек уклонити с пута, књигу можемо бацити на страну, слику не морамо даље гледати, али досадног глумца морамо мирно да слушамо до краја, а то га чини још непријатнијим. Досадно нам је, дуго нам је време свуда, где не мају ни наша чула, ни дух, ни срце хране, или занимања, пить угодна одмора, јер се морамо да напрежемо и приморани смо немилостивим начином, да назимо на нешто пајбичиће и да се интересујемо за оно, што сваки дан видимо. За то је сухопарна трезвеност и обичност, што се без икакве живости кроз живот провлачи, свагда најплодније земљиште за неспособну досаду, која мори дух, а убија добру вољу и расположај. Буди, којима је досада урођена, или којима је прешла у нарав, могли би се тога зла оправдити, кад би хтели што учити, макар то било само да гледају или да слушају. Бачвар ће другчије насликати какву околицу на дувар, него живописац, јер је другчије гледа, а и за то, што он не види стотинити део од онога, што се може видети, можда не види ни сенку, а још мање тонале и хладне стране, даљиву, карактеристичне пруге, складност и хармонију укупне слике. Он све те ствари не уме да представи, јер их не опажа. Он би морао пре свега да учи гледати као што треба. Из истог узрока представа глумца, који нема очију, ни ушију за финије утиске, не може имати оне багате, снажне свежине и обилности, што је налазимо у животу. Његова игра креће се, понављајући једно те једно, једнако у некој општој монотонији, и не даје нам слике него сиње сенке од живота, што нас море и озвовољавају. Јер шта нас може ту занимати, где нам се чини да видимо саме бездушне automate, што играју само оно, што им прописују ваљци и точкови, кад их човек отреће? Ми не видимо ни дирљиву ни комичну страну представљене слике; ни контрасти, ни лени светли ефекти, ни истицање незнатних,

а осветљавање знатних места, не увесесељавају нам очи; ми никад не ћемо видети, да се приказивач труди, да нас тоном гласа, изразом лица,

мигом, мимиком, или паузом, немом игром, финим, из живота прилежним ефектом, изненади и наше одобравање стече.

(Наставиће се.)

СЛАВСТВО МИСТИЦИЈЕ.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Преводација.“ Шаљива игра у три чина, написао Јулије Розен, с немачког превео А. М.)

У позоришту је, као свуде у уметности, утисака разне нарави. Деси се глекад, да се за време представе сити насмејемо или горко налачамо, а да нас то расположење одмах мише, чим се завеса спусти. Још се разнежу последње речи представљачење, а ми се после толиких потреса хладно покрвно дижемо са својих места, и праштамо од представе у са свим обичном расположењу. Од свега вечера не остаје нам у души и срцу ништа, — или ако баш што и остане, оно је само површа немир за који часак.

Узрок томе могао би се протумачити конкретним примером. „Несташан“ новетарац заталаса само површину пучине и тек врхове од дрва. Необуздана бура узбурка опет море до дна, а кида горостасе из корена. Само поспешаш ветар надима једра мринарева и оплођује цвет. Душу нашу потисне згодно и стално само утисак особите врсте и јачине, а што је год на другу руку, што је год над тим или испод тога, то не захваћа у животворну снагу њезину. Ми, истини, осетимо и таке утиске, али, рекао бих, не управо у души по психолошком смислу те речи, него у чулним међијама њезиним. Од таких утисака задрхте за мало и лако само крајни ограници нашег душевног живота, а дубина и права садржина његова остаје мирна и непомична, па чим се тај лаки дрхат смири, изгуби се и траг утиску. Психофизика тих утисака је dakле тако ређи чисто чула, а према томе и учин. Ми се према нарави утиска, и. пр. смејемо, или плачамо и т. д., али ни један таки осмех не диже нам душу, а ни једна така суза не пада нам на срце. Све је јалово и док траје, а нестане га брзо са узроком.

Те нарави беше и учин од последњег новитета на нашој позорици, што је приказан 30. април. о. г. Розенов „Преводација“ занима, забавља, весели, засмеје, изненади, али само мистицице, а укупан утисак је тако површен и слаб, да га одмах нестане, чим се завеса спусти. Ако од укупног утиска нешто и остане, то је јамачно само неки душеван немир неизвесне нарави, нека врста чуљне раздражености, а никако она мирна веселост, оно потпуно задовољење и благајство наше душе, што их були уметнички савршена шаљива игра. Розенов „Преводација“ не утиче dakле на праву садржину душе, него само на чуљне огранике њене.

Може бити, да је овај суд нешто необичан, а особито за онога, који познаје име розеново. Та Розен је драматург првих немачких позорица; он је чувен писац шаљивих игара новијег кроја; он је од првих, који се приближује лаком начину француске комике; он је преводилац, прерадилац и т. д. Па зар тај Розен да не зна потрести

душу из дубине њене? Зар он да се задовољи с утисцима тако обична и ефемерна значаја? Зар он да заборави на прави и најизлеменији објекат свој, — на душу и срце човечије, — па да му је дosta, ако нам кадикал развуче уста па осмех, или ороси очи сузама?

На та питања одговориће друга околност у розеновом делању. Розен је плаћен драматург. Као плаћеном драматургу ваља Розену преко године написати известан број шаљивих игара, а где је немачком духу толике иродуктивности у чистој комици? Наравно да је онда према томе врло често у неприлици. Из те неприлике извуче га онег његова рутине у драматургији. Он је свестан о својој снази као драматург, па се често лакомислено јања и онога, чега би се слабији бојао. Он узме најобичнију маленкост, а више пута и уметнички несмисао за слике и садржину своје шаљиве игре, па ту маленкост дотера и истеше својим драматуршким знањем и средствима тако вешто, да је (ако не у целини, а оног у својим деловима) од спајна утиска. Наравно, да је тај утисак онда чуљне нарави, да промаши душу и срце, и да је према томе кратка искра. Али драматург од заната задовољава се и тиме. Он је постигао своју цел: умножио је реперторију, напунио је кућу неколико пута и увек је задовољно, а оградио се својом драматуршком рутином тако, да му се с те стране не може замерити.

Така порекла, и таке нарави је и овај посао розенов. „Преводација“ је по својој садржини од врло малена уметничка, да рекнемо од тривијална утиска. Већ сам слике не одговара чистим уметничким захтевима. Мудријаш-мати не да сину њезиној близи поверио сироче из куће, које би он хтео, него би за њу богату министрову нећаку. Све би се тако вадла и збило, да случајно не нађе неки умешан новинар. Тада јој поквари чео рапчу. Обмане је, те она сама у незнани изради, да министрову нећаку добије новинар, а син да јој узме оно спроче. То је истина све природно и често се збила у свету, али је све то баш са своје обичности тако малено и искро, да би према томе морали остати са свим индиферентни, ако нам тај индиферентизам не би свладала која друга, занимљивија и значајнија околност у тим приликама. Шта више: тај индиферентизам растио би све на више, кад би и те друге околности биле са свим обичне. А Розен се чак и тиме лакомислено титра. Он и на те споредне околности не мотри, него их употребљава онако, како су му као драматургу згодније. У „Преводацији“ и. пр. павје опе духовите, фина експозиције, а нема ни права заплета; заплет се тек истиче епизодично при kraju комада. Главна особа, новинар, случајно нађе и приликом, која не буди симпатије за њега. Он случајно позна ситуацију и према њој удеши свој план. Случај до душе не би сметао, али под другим

гим околностима. Новинара нико не познаје; њега се боје и мрзе га, а Розен га часом угрупа у саму породицу. Па на који начин? Са свим простом, готово гадном преваром са врло ласцивим перспективом. Министар је неприлика за љубавника, а за ту цел није се ни морао потезати одмах тако велики господин. Новинару се морамо чудити, да се као тако уменан и искусан човек на бразу руку, тако рећи, са сокака жени, а баш и девојачко срце није тако јефтино, као што га представља Розен. Где је ту оног, мал' недоследног случаја, што га је у француским шаљивим играма; где је опе фине постепености, оне ћаволасте веселости, оног пежног наговешћивања, којим се и најгори ласцивитет заглади? Код Розена је случај веома прост, постепеност никаква, него се све забива из небуха, веселост неутлађена, а што би требао да је само лако наговестито, изнео нам је у голој наготи својој. Као да је бани хотимине ишао па чулан учин, представнио нам је све тако ниско и тривијално, да није ни кадро замашити у дубину душе наше, него нам само потреса прве медије, као и свака друга, па и најнижа, тривијалност свакидашња живота. Као песник и чист уметник је дакле Розен у „Проводацији“ јако грешио, што је опет заслужио, иде на рачун венита или несавесна драматура. Да га видимо и с те стране.

Розен познаје своју публику, познаје позорницу и глумце, па се готово и сунише на њих ослања. Зна Розен, да је позорница и глумци лено намештен сто с разним јестивом, а публика да је колекција од гурмана. Ко би погодио укус свих тих гурмана, а ако им дам што више можем, наћаће сласти сваки за себе. Публика бира и слади се тим посласицима, а и не пита како ће јој после пријати. Розен је покупио што је као драматург према оној садржини могао скupити од тих посласица. Он је пакитио свој комад живим дијалогом, сретним групирањем, а по где где и занимљивим приликама из обична живота. Он креће своје особе необично вештим начином, прилива им смешне и стаљне особине, меће им у уста објубљене фразе, а по гдеkad и оштроумне досетке, уводи их у комичне ситуације, мисли и црта у духу своје публике, не напреже ни најспромашнију фантазију, не боји се по гдеkad ни драстике, и т. д., а што је још пајглавније, чува своју снагу и комику за завршан ефекат у последњим сценама. Ми се наравно свега тога набирамо и насладимо, па докле га год траје ми чисто заборавимо на праву садржину, баш као редовни гурmani, што се дотле сладе, док се не покваре.

У том смислу је „Проводација“ и код нас добро примљен, ма да се не слаже ни с нарави ни с духом нашиим. Ми смо за који час уста сладили. Срећом што та сласт не дође до права учина, јер би се јамачно очемерили. Овако није ни допрала доnde, где би могла чемером постати.

(Свршиће се)

КЊИЖЕВНОСТ.

* (О драмској књижевности) повео се у једном од последњих састанака „Матице Хрватске“ у Загребу жив разговор. Говорило се о нашој драматској књижевности с негативног гледишта, т. ј. за што та грана књижевности толико слабо код нас успева? Једини мишљаху, да драма није према нарави нашој као и осталих Словена, јер да

смо народ више трпећи него творећи, нити остали Словени да немају знаменитих драматика, — по овоме приговорише други, да Словени изобилују великом еником, а та да је излив управо творче снаге (као што у Грка и Шпањелаца). Они налазе немоћ пашу на том пољу са свим наравном, по што је драматика круна и цврт сваке књижевности, која се тек појављује, по што је литература замашно напредовала, а на том степену још није наша (а ни осталих Словена) литература. Наша прошлост није још довољно истражена, наше су старије слабо испитане, наш народни живот није још ни мало проучен, — ми смо право рећи још у свом дому туђинци, који тек почињемо себе познавати. Драме долазе тек онда, кад смо све фазе већ преоболели. Неки други паћоше разлог у том, што наше друштво није имало развијено, што су нам социјални односи врло примитивни, што нам се виши кругови отуђују, док грађанство, великим делом, дине страним изображењем, што немамо богатих људи, који би око себе чешће скupијали боље хрватско друштво, што нам поседништво и сељаштво усљед великих социјалних реформа последњих деценија пропада у крајњи пауеризам — сиромаштво, што не живимо својим животом на политичком пољу, — хрватски драматик да ће дакле тешко наћи грађе из народног живота. И тима се разлогима нашло доста приговора; јер ако и не би било грађе из садашњости, за хисторичку драму грађе имају довољно и врло драматичне; но и у садашњости има грађе, јер управо тај велики социјални преврат и нужне жртве његове пружају грађу за социјалну драму. Осим тога има у нас обилне грађе за шаљиву и сатиричку игру. На особиту противност најазији тврђа, да је наш социјални живот туђ, — у градовима, долуше, има туђег елемента доста, али сва језгра народа, све сељаштво, сва мали посед, па и обртност у мањим градовима, а наослетку сва интелигенција, чиста је и истакнута. — Неки истакнуше, да се драма може развити само у врло савршене драматске уметнике, што нам покazuје енглеска, француска и немачка драматика. Код нас је и у томе још доста слабо. Најпре немамо више него једно само хрватско позориште, а и то није дорасло великим драматским задаћама. Ако усљед те савршене игре пропадне код нас „Фијеско“ или „Ромео и Јулија“, нико не ће рећи, да је Шекспир или Шилер пропао, док би се то хрватском писцу уз сличну представу збила догодило. Песник дакле нема праве вере у то, да ће његову ствар наши уметници знати интерпретирати, да ће и управа позоришна са своје стране томе штогод допринети, — а таква му бојазан сапиње творну снагу. Осим тога да фали сваки потицај. Таленти да су се указали, али ни од куд одобравања, — ни приказали се ипак њихови комади, нити добиши награде, која се ипак и у много већих литература расплисује. Она заклада, која је до сад у ту сврху код нас употребљена, обраћена је како се чује у другу неку сврху. Песник не може ни наштампати своје дело осим великим материјалним жртвама, — Све су се ствари претресале са свакога краја, и премда се сваком од наведених разлога даје којешта приговорити, ипак сви заједно чине, да на пољу драматике писмо даје кораке чинили. У следећим састанцима наставиће се ваљда, вели „Viencas“ из ког ово вадимо, о том разговору.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

24. ПРЕДСТАВА.

У НОВОМЕ САДУ У СУБОТУ 7. МАЈА 1877.

ПРВИ ПУТ:

УЛМО.

ШАЉИВА ИГРА у 5 чинова, од Густава Мозера, с немачког превео А. М. Рајковић.

Лебрехт Шлегл, трговачки саветник
Каролина, жена му
Тереза, кћи им
Рајхард Шлегл, професор
Павлина, жена му
Хедвига, кћи им

Ланге
Хаз, племић
Бруно Бернит, лечник
Алберт Рихтер
Берихарди, књиговођа код Лебрехта
Шенеман, професора Шлегла фактотум

Аугуст, слуга код Лебрехта
Балдерка

Збива се у великој вароши у данашње време.

У II. ПРЕТПЛАТИ 1.

С. Рајковић.

Д. Ружића.

М. Рајковића.

Зорића.

Ј. Поповића.

Л. Хадићева.

Лукић.

Марковић.

Бошковић.

Ружић.

Рашић.

Добриновић.

Јуришић.

Б. Хадићева.

У недељу 8. маја: „**ВОЈНИЧКИ БЕГУНАЦ**.“ Позоришна игра у 3. чина, с певањем, од Е. Сиглигетије, посебно Р. п. Стратимировић.

І. М. Рајковића и г. С. Рајковић, пре тога чланови народног позоришта у Загребу, као гости.

Отвара се претплата на девет позоришних представа. Претплатити се може у књижари браће М. Поповића, или код повчара народног позоришта Светозара Крешића.

Наши досадањи претплатници имају првоступа на своја места.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 И ПО САХАТА.